

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great
Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

**SA EXAM
PAPERS**

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDIYA 12

TSHIVENDALUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI LA U THOMA (P1)

LUHUHI/THAFAMUHWWE 2017

MARAGA: 80

TSHIFHINGA: Awara 2

Bammbiri ǀǀi ǀǀi na masiatari a 12.

NDAELA NA MAFHUNGOTHANGELI

1. Bammbiri ili li na KHETHEKANYO THARU:

KHETHEKANYO YA A:	Tholokanyondivho	(30)
KHETHEKANYO YA B:	Manweledzo/Samari	(10)
KHETHEKANYO YA C:	Luambo	(40)

2. Fhindulani mbudzo DZOTHE kha hedzi khethekanyo.
3. Thomani khethekanyo INWE na INWE kha siatari LISWA.
4. Hune khethekanyo INWE na INWE ya fhelela hone ni talele.
5. Nomborani phindulo dza u zwi tshi anana na kunomborelwe kwa mbudzo.
6. Ni tshi fhedza u fhindula mbudzo, ni pfuke mutala ni kone u ya kha i tevhelaho.
7. Ni dziele nzhele zwi zwa u vhalo, mupeleto, tswayo na khethekanyo ya maipfi.
8. Ni eletshedzwa lwa tshothe uri ni shumise ndangatshifhinga iyi yo anganywaho:
KHETHEKANYO YA A:	Henefha kha minitse ya 50
KHETHEKANYO YA B:	Henefha kha minitse ya 30
KHETHEKANYO YA C:	Henefha kha minitse ya 40
9. Nwalani zwi no vhalo, nahone nga vhudele.

KHETHEKANYO YA A: THOLOKANYONDIVHO**MBUDZISO 1: PHUROS**

Shumisani TSHIBVELEDZWA TSHA A na TSHA B kha u fhindula mbudzo dzo disendekaho khazwo.

TSHIBVELEDZWA TSHA A**VHO TOU DIVHONELA NGA AVHO MATO**

- 1 Tshikhuwani ndi fhethu hu funwaho nga vhathu vhanzhi. Vha hu funela zwithu zwo fhambanaho sa u wanala ha mishumo, zwikolo zwavhudi, tshumelo na zwiwewho.
- 2 JHB sa yone dorobo khulwane Afrika Tshipembe yo kunga vhathu vhanzhi na vha bvaho mashangoni a nda. Vhathu avha vha dela zwithu zwo fhambanaho. 5
- 3 Vhanwe vhathu vho kungwaho nga dorobo iyi ndi Sedzani na Fhatuwani. Vhathannga avha vho vha vha tshi dzula Vuwani. Vho aluwa vhothe nahone vhe vhadzulatsini. Nge vha vha vho no phasa matiriki nahone vha si na tshelede ya u isa phanda na pfunzo dzavho, vha humbula u ya mudimulilangoma u toda mushumo. 10
- 4 Fhatuwani o vha e na malume Vho Frans ngei Rietvlei. O do humbela u swikela hone na khonani yawe. Malume wawe a vho ngo vha na thidza. Vho mu fhulufhedzisa na u mu tangedza.
- 5 Vhathannga avha khofhe dzo vha dzi sa fari nga dakalo. Maduvha a si mangana vathannga avha vha dzhena lwendoni nga tshidimela. Nge lwa vha lu lwa u thoma u diwana vhe tshidimelani, vho pfa vhe na mazhuluzhulu. 15
- 6 Musi vhe ndilani nga tshidimela, vho do tangulwa nga mavemu, vha dzhielwa tshelede na thingothendeleki. Izwi zwo vha shusha lwe vha vha tshi tou tetemela sa lutanga lu madini. Vhathannga avha vho tama na u tou humela hayani Venda. 20
- 7 **Lo ri li tshi tou bvisa mulomo**, tshidimela tsha vha tsho swika JHB. Fhatuwani na Sedzani vho tsa vha sokou livha livha vha sa divhi hune vha nga ya. Izwi zwo nana nyofho nge vha vha vha sa vho malume Vho Frans. Hu sa athu u fhela tshifhinga, Vho Frans vha mbo di swika. Vho talutshedza Vho Frans zwe zwa bvelela tshidimelani. Vho Frans vho mbo di vha namedza vha ya mudini wavho. 25

8	Vhathannga avha vho akhamala vha tshi vhona muḁi wa malume u mukhukhu. Vho vha vha songo lavhelela nyimele ine vha khou i vhona. Vho ḁo dzula heneḁho vha tshi khou ṱoḁa mushumo. Zwo konḁa uri vha wane mushumo. Na afha hayani malume vho vha vha tshi vho ṱoḁa tshelede ya zwiliwa.	30
9	Sedzani na Fhatuwani vho bva vha ṱoḁa zwikoropo. Na heneḁgei zwithu zwo vha zwi songo leluwa, hu na maḁuvha e vha vha vha tshi vhuya fhedzi. Vhutshilo ho vha hu tshi khou konḁa lwe vha vha vha songo lavhelela uri zwithu zwo raloho zwi a bvelela tshikhuwani.	35
10	Naho zwo konḁa ngauralo vho ḁo sengedza tshelede vha thoma bindu la u rengisa miroho. Zwo vha zwi tshi khou konḁa fhedzi vha konḁelela.	
11	Nga murahu ha minwedzi ya rathi, vha renga mukhukhu wavho vha pfuluwa ha malume Vho Frans. Vho thoma u ḁiimisa nga vhothe. Vho shuma vho khwathisa vha vhuya vha renga veni ya u rengisa miroho.	40
12	A vho ngo shuma lungana veni iyi i songo tswiwa. Izwi zwo khakhisa kutshimbidzele kwa bindu. Vho kona u vhona uri makhuwani a hu dzulei. <u>Goloi iyo yo wanala nga murahu ha vhege yo tomolwa malinga na dziḁwe tsimbi.</u>	45
13	Ndi lunzhi he vha vha vha tshitangulwa na tshelede ye vha rengisa nga mavemu. Na hanengei mukhukhuni vho vha vha tshi khokhonyelwa vho edela.	
14	Nge vha vha vhatu vho huleleho mahayani nyimele hei yo vha shushedza vhukuma. Vhathannga avha vho vha vha tshi vho ṱwa vho nambatelana sa vhurukhu na bannda nga dzone nyofho.	50
15	Zwiḁwe zwo konḁelaho vathannga avha ndi nyambo dzi ngaho Tshizulu na Tshisuthu dzi shumiswaho afho dze vha vha vha sa dzi pfi. Zwo kwama bindu lavho nga ndila i si yavhuḁi. Vho vha vha sa pfani na vharengi.	55
16	Vhathannga avha naho nyimele yo vha i si yavhuḁi, vho lingedza u tshila tshikhuwani zwa ḁi sea zwi tshi tanama.	
17	Fhatuwani na Sedzani vho mbo ḁi humela Venda nge kutshilele kwa tshikhuwani kwa vha ku tshi khou vha konḁela.	

1.1 Dorobo khulwane fhano Afrika Tshipembe ndi ifhio? (1)

1.2 Ndi tshini tsho shushaho avha vathannga musi vhe tshidimelani? (2)

- 1.3 Tsho tutuwedzaho avha vha^hannga u tanga lwendo lwa u ya tshikhuwani ndi mini? (2)
- 1.4 Zwa u ya tshikhuwani zwo vha zwo fhatela mihumbuloni ya avha vha^hannga. Khwathisedzani fhungo ili. (2)
- 1.5 N^eani thalutshedzo ya lifurase lo swifhadzwaho mafhungoni e na vhala kha phara ya 7? (2)
- 1.6 Sumbedzani zwe zwa akhamadza vha^hannga avha muⁿini wa Vho Frans. (2)
- 1.7 Tshipikwa tsha fhungo lo talelwaho nga fhasi kha phara ya 12 ndi tshifhio? (2)
- 1.8 Muhumbulo muhulwane une muⁿwali a tama u ri divhadza kha phara ya 12 ndi ufhio? (2)
- 1.9 Ni vhona thuso yo nekedzwaho avha vha^hannga nga Vho Frans yo vha vhuedza kha thaidzo ye vha vha vhe khay^o naa? Tikedzani. (2)
- 1.10 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.
- Vha^hannga vho shuma vho khwathisa vha renga ...
- A Thekhisi.
B Veni.
C Nⁿdu khulwane.
D Tshitoko. (1)
- 1.11 U sa divha nyambo dzi ngaho Tshizulu na Tshisuthu ha avha vha^hannga zwo kwama hani bindu lavho? Tikedzani. (2)
- 1.12 Vha^hannga avha vho sumbedza u kondelela. Tikedzani likumedzwa ili no disendeka nga zwi re mafhungoni aya. (2)
- 1.13 Nga kuvhonele kwanu, ni vhona hu zwifhio zwine zwa nga itwa uri doroboni ya JHB hu vhe fhethu ho tsireledzeaho. Khwathisedzani. (2)

Talelani tshifanyiso uri ni do kona u fhindula mbudzo dza no tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA B: TSHIFANYISO

[Zwi khou bva kha *Magazine*]

- 1.14 Vhathu vha re kha tshifanyiso itshi vha vhonele vhe ngafhi? Tikedzani. (2)
- 1.15 Ndi zwifhio zwi no sumbedza uri hu na thaidzo ya vhulanguli kha tshifanyiso itshi? (2)
- 1.16 No sedza tshifanyiso itshi, nani vhuḍi na vhuḍhi ha lutingothendekeleki. (2)

TSHANGANYELO YA KHETHEKANYO YAA: 30

KHETHEKANYO YA B: MANWELEDZO/SAMARI**MBUDZISO 2**

Vhashumelavhapo vho dalela tshikolo tsha Masiagwala u tsivhudza vhagudiswa nga ha ndila dzavhudi dza kualutshele kwa vhana.

Vhalani mafhungo (TSHIBVELEDZWA TSHA C) afho fhasi ni kone u n'wala mbuno dza SUMBE nga ha ndila dzavhudi dza kualutshele kwa vhana.

NDAELA

1. N'walani mbuno dza SUMBE dzi kha mafhungo a pfalaho, tshivhalo tsha maipfi aṅu TSHI SONGO PADA 70.
2. Nomborani mafhungo aṅu u bva kha 1 u ya kha 7.
3. N'walani mbuno NTHIHI kha fhungo liṅwe na liṅwe.
4. Shumisani maipfi ANU.
5. Sumbedzani tshivhalo tsha maipfi e na a shumisa e zwitangeni mafheloni a manweledzo/samari yaṅu.

TSHIBVELEDZWA TSHA C**NYALUWO YAVHUDI YA VHANA**

1	Vhana vha tea u aluwa zwavhudi uri vha kone u vha na vhudifhinduleli tshitshavhani.
2	Zwi thusaho vhana uri vha aluwe zwavhudi ndi hezwi: Vhana vha tea u bvisela khagala vhupfiwa havho uri vha kone u wana ngeletshedzo zwi tshi kwama vhupfiwa honoho.
3	Vhana kha vha fhiwe mishumo mahayani vha sa salwi murahu. Izwi zwi fhaṭa mikhwa yavhudi kha vhana na u shumisa tshifhinga nga ndila yone.
4	Vhudavhidzani ndi ha ndeme kha u aluwa ha vhana. Vhana vha tea u bvisela khagala mihumbulo yavho kha vhabebi u itela u fhungudza u sa pfesesana vhathuni.
5	Vhana vha tea u ṭhonifha vhathu vhahulwane uri vha fhaṭee. Ndaka na mupo zwi tea u ṭhonifhiwa. Shango li a vha lavhudi arali ri tshi ṭhonifha zwoṭhe zwi re khalo.
6	Vhana vha tea u ḍinangela zwine vha ṭoda zwone nga nnda ha u kombetshedzwa. Vha bvelela vhutshiloni arali vho nanga masia vha songo kombetshedzwa.
7	U vhala zwi a thusa u fhaṭa mikhwa ya vhana. Zwi pfumisa maluvhi, zwa fhaṭa mikhwa na uri vha ḍivhe zwine zwa khou bvelela shangoni. Zwi dovha zwa thusa na kha u bvelela tshikoloni.

8 Nndwa na tsemano a zwi fhati, zwi thutha na u vilinganya mikhwa
ya vhana. Thaidzo dzi tou ambiwa vhathu vha tendelana hu si na nndwa.

9 Arali vhana vha tevhedza izwo zwothe, vha nga aluwa vhe na mikwa
yavhudi.

[Zwi bva kha vhalingi]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 10

KHETHEKANYO YA C: LUAMBO**MBUDZISO 3: KHUNGEDZELO**

Talelani khungedzelo uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA D

MASINDI MUKUNAKISI
HAYA HO KUNAHU

Ri ita mushumo wavhuḁi vhone vho awela. Ndi vhone fhedzi vhane a vha athu u vhona vhuḁi ha tshumelo yashu. Vha songo fushea, ri a dovholola u swika vha tshi fushea tshoṱhe. E nnyi a sa ṱoḁi mufhe wavhuḁi?

Vha nga ri kwama
kha 078 333 1811/
011 902 1120

Masindi Mukunakisi

Luafhulelo lwa **20%**
kha u kunakisa ha u
thoma na luafhulelo lwa
10% kha u kunakisa ha
vhuvhili.

Zwishumiswa zwashu a
zwi tshikafhadzi mupo.

[Tshi bva kha Inthanethe]

- 3.1 Ndi zwifhio zwine zwa khou kungedzeliwa? (1)
- 3.2 Mukungedzeli o shumisa ndila ifhio u kunga vharengi? (1)
- 3.3 Zwishumiswa zwine Masindi Mukunakisi ya shumisa zwo tea naa? Tikedzani. (2)
- 3.4 Khungedzelo iyi yo livhiswa kha tshigwada tshifhio tsha vhathu? (2)
- 3.5 Ndeme ya u shumisa mbudziso i sa ṱoḁi phindulo kha khungedzelo iyi ndi ifhio? (2)

- 3.6 Nga kuvhonele kwanu ni vhona Masindi Mukunakisi i tshi fha tshumelo yavhudi? Tikedzani muhumbulo wanu.

(2)
[10]

MBUDZISO 4: KHATHUNI

Talelani khathuni uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHAE

[Zwi bva kha Inthanethe]

- 4.1 Vhathu vha re kha khathuni iyi vha ngafhi? (1)
- 4.2 Ndi ufhio muthu a no sumbedza u vha o sinyuwa afho kha khathuni? (1)
- 4.3 Bulani vhushaka vhu re hone vhukati ha vhathu vha re kha khathuni. Tikedzani. (2)
- 4.4 Khumbelo ya muthu wa 1 i a pfala naa? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 4.5 Tshipikwa tsha khathuni iyi ndi tshifhio? (2)
- 4.6 Inwi ni vhona zwe mukalaha vha amba afha kha khathuni zwo tea? Tikedzani phindulo yanu. (2)

(2)
[10]

MBUDZISO 5: PHUROS

- 5.1 Vhalani mafhungo (TSHIBVELEDZWA TSHA F) a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudzo dzo disendekaho khao:

TSHIBVELEDZWA TSHA F

1	Ngohe vhaive vhathu Mudzimu o vha sika a tshi zwi funa. Lunako lu a tshulelwa misi yotho. U naka ha vhaive vhathu hu kombodza maoto a mbeu dzothe. Vhonzhi havho ra vha sedza a ri tsha humisa maoto.
2	Mudedekadzi Vho Masindi vho vha vha tshi ri funza mbalo. Musi hu tshi tshifhinga tshavho, ro vha ri tshi vha ro lindela vhukuma. Nga nndani ha lunako na kha u funza vho vha vho newa. Vho vha vha tshi funza na dzingandevhe la zwi pfa.
3	Thero yavho vhonezhi hashu ro vha ri tshi i phasa nga maraga dza ntha. Na vha no nenga phirido ya mbalo vho vha vha sa nengi. Zwiive zve vha vha vha tshi takadza ngazwo ndi u pfesesa vha vha tshikolo na u sa fhela mbilu. <u>Vho vha vha tshi ri tutuwedza u futelela tshikolo.</u>
4	Nwaha muive na muive vha wana zwiphuga zwa u vha mudededzi makone wa vundu lashi. Nwaha vho fhiwa na pfufho nga minisiwa wa pfunzo Vho Mere. Vhonezhi hashu ro dzhia mabudo a ngaho vhudokotela, vhuinzhinara na maive. Hezwi zwothe ndi nga nthani ha mudedekadzi Vho Masindi.

- 5.1.1 Topolani dzina vhukuma kha phara ya 1. (1)
- 5.1.2 Nani lifhambanyi la dzina mudedekadzi ni dovhe ni vhumbe fhungo ngalo. (2)
- 5.1.3 Talutshedzani liambele lo swifhadzwaho kha phara ya u thoma. (2)
- 5.1.4 Nangani phindulo i re yone kha mutevhe u re afho fhasi:
Fhungo li tevhelaho ndi limudi la lushaka lufhio? Vha tshi ri funza mbalo.
- A Tsumbo
B Thendelo
C Tshitevheli
D Ndaela (1)
- 5.1.5 Sumbedzani mushumo wa tshithoma na khoma zwo shumiswaho mafhungoni a re afho ntha. (2)
- 5.1.6 Shandukisani fhungo li tevhelaho li vhe liambaitwa: Vhonezhi hashu ro dzhia mabudo a ngaho sa vhudokotela, vhuinzhiniara na maive. (2)

5.1.7 Isani fhungo lo talelwaho nga fhasi kha khanedza. (2)

5.1.8 Vhumbani pholisemi nga ipfi: Mato. (2)

5.2 Talelani tshifanyiso, ni vhale na mafhungo o disendekaho khatsho, ni kone u fhindula mbudziso dzi no tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA G

Khombo dza badani dzi vhangwa nga zwithu zwo fhambanaho. Tshinwe tsha zwivhangini ndi u reila u khou shumisa lutingothendekeki. Hu nga vha u rumela mulaedza, u founela na u vhala mulaedza, zwothe zwo iledzwa musu muthu a tshi khou reila. Vhunzhi ha vhareili a vha zwi dzhieli ntha ngauri ri di wana vha khou reila vha tshi khou shumisa lutingothendekeki. Nga mulandu wa zwenezwo u wana khombo khulu na **khuvhabvu** dzo anda. Kha ri lingedze u tevhedza milayo musu ri tshi reila ri litshe u konyolela matanda ndevheni.

[Zwi bva kha Inthanethe]

5.2.1 Topolani litaluli ni dovhe ni vhumbe fhungo ngalo. (2)

5.2.2 Kha mafhungo a re afho ntha topolani lisala la vhunzhi ni vhumbe fhungo ngalo. (2)

5.2.3 Talutshedzani likateli lo swifhadzwaho afho mafhungoni. (2)

[20]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 40
MARAGAGUTE: 80